

Przemysław Żebrok

Wybrane aspekty systemowego rozumienia rodziny

Disputationes Scientifcae nr 4/2021

Ružomberok 2021, s. 137-148

ISSN 1335-9185

Selected Aspects of the Systemic Understanding of the Family

Ausgewählte Aspekte des systemischen Verständnisses der Familie

Vybrané aspekty systémového chápania rodiny

Wybrane aspekty systemowego rozumienia rodziny

Przemysław Żebrok

Abstract

The study presents selected aspects of the systemic understanding of the family. Currently, the systems approach is quite widely used in many sciences. There are many indications that modern science has found an important methodological tool in explaining complex phenomena and processes in the theory of systems. According to systemic reasoning, the family is viewed as a natural system in which complex relationships and interactions take place, creating a network of feedback loops. The family system is relatively open and dynamic, characteristic of living organisms. The family as a system develops with a simultaneous tendency to maintain balance. Nevertheless, it also has properties such as variability and evolution. Another feature of the systems is the existence of a hierarchical organization. The family has a specific structure determined by the system of relations, roles and positions of its individual members. It is made up of smaller structural units, or subsystems. These elements interact with each other, and each person depends on the rest of the family. This means that a change taking place in one unit causes changes in the entire family system.

Keywords: Family. System. Society.

Wstęp

Każdy człowiek żyje w określonym systemie społeczno-kulturowym, który wywiera na niego mniejszy lub większy wpływ. Pierwszym i naturalnym środowiskiem jest rodzina, zaliczana do najbardziej podstawowych form organizacji społecznej. Kształtowanie się osobowości człowieka uwarunkowane jest między innymi tym, w jakiej rodzinie przyjdzie na świat, jaka jest jej

struktura, normy postępowania, uznawane i respektowane wartości – wszystko to, co można nazwać jej dziedzictwem.

Celem niniejszego szkicu jest przedstawienie wybranych aspektów systemowego rozumienia rodziny, które wydaje się najważniejsze dla tego rodzaju dociekań. W naukach społecznych pojęcie systemu i jego eksploracja są bardzo przydatne dla zrozumienia zachodzących zjawisk. Ujęcie takie pozwala na postrzeganie jej członków nie jako pojedynczych jednostek, ale jako pewnego systemu, złożonego z elementów pozostających ze sobą w niustających i niezliczonych interakcjach. Środowisko rodzinne charakteryzuje się występowaniem emocjonalnych więzi pomiędzy poszczególnymi osobami oraz w obrębie całej grupy jako całości. Jest to szczególnie silne miejsce oddziaływania, które trwa nieprzerwanie przez całe życie. W pewnym sensie stanowi też łącznik między jednostką a społeczeństwem.

Rodzina jako podstawowa grupa społeczna

Rodzina pojawia się od samego początku istnienia jakichkolwiek form społecznych. Jest naturalną i najstarszą grupą społeczną, występującą we wszystkich etapach rozwoju ludzkości. „Jest jedną z najważniejszych grup pierwotnych, to znaczy takich, które cechuje ścisły i bezpośredni kontakt ich członków: nawiązują oni ze sobą bliskie stosunki emocjonalne, łączą ich trwałe i osobiste więzy, oparte na współdziałaniu i solidarności”¹. Naturalny charakter rodziny wynika przede wszystkim z tego, iż jest ona jedyną grupą społeczną, która rozwija się nie przez przyjmowanie z zewnątrz nowych członków, ale przez wewnętrzny rozwój, czyli rodzenie dzieci².

Charakterystyczne i niezmiennie cechy rodziny są następujące: rodzina wywodzi się z małżeństwa; składa się z męża, żony, dzieci urodzonych z ich związku, tworząc jądro, wokół którego mogą się skupiać inni krewni. Ponadto, jak pisze *Claude Lévi-Strauss*, „rodzina zbudowana jest na mniej bądź bardziej trwałym, społecznie uznanym związku dwóch jednostek przeciwnej płci, stanowiących małżeństwo, płodzących i wychowujących dzieci. Jest to zjawisko powszechne, obecne we wszystkich typach społeczeństw”³. Przez ogół uznawana jest jako jedyna grupa społeczna uprawniona do powoływania nowego życia.

Rodzina należy do najbardziej podstawowych instytucji we wszystkich wspólnotach. Jest jedyną zbiorowością ludzką, która ma charakter powszechny, nieodzowny, wzorcowy. Jest dla człowieka tzw. grupą podstawową, czyli taką, z którą jest bardzo ściśle związany osobowością i pełnionymi rolami społecznymi (rola męża, ojca, żony, matki, żywiciela rodziny itp.). Członkowie

¹ REMBOWSKI J., *Rodzina w świetle psychologii*, Warszawa 1986.

² SMYCZYŃSKI T., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2005, s. 1.

³ LEVI-STRAUSS, C.: *Rodzina*, w: MENCWEL, A.: (red.), *Antropologia kultury*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1998, s. 300-301.

rodziny związani są wzajemnie: więzami prawnymi, prawami i obowiązkami natury gospodarczej, religijnej, ścisłą siecią praw i zakazów seksualnych oraz zmiennym i zróżnicowanym zespołem uczuć, takich jak miłość, przywiązanie, uznanie, obawa i tym podobne⁴. Jest także dlań grupą odniesienia, z którą mocno się identyfikuje, współtworzy i przejmuje kulturowane w niej poglądy, postawy, obyczaje, wzory zachowania i postępowania⁵. Konieczność istnienia rodziny ma podłoże przede wszystkim biologiczne, bowiem bez związku kobiety i mężczyzny nie da się przekazać życia, a w konsekwencji zapewnić przetrwania następnym pokoleniom. Utrudnione jest też wychowanie potomstwa i przygotowanie go do założenia kolejnej rodziny.

Rodzina jest podstawową grupą społeczną, instytucją wychowawczą, środowiskiem kulturowym, w którym tworzą się specyficzne normy grupowe, przyjęte i akceptowane przez większość jej członków. Jest zespołem osób powiązanych relacjami osobowymi, pewnym rodzajem wspólnoty⁶, a jej granice wyznaczają więzy krwi (*swoi i obcy*), powiązania (wspólnota celów i norm, rodzinna lojalność) i prawo (wspólnota majątkowa, prawna odpowiedzialność rodziców)⁷. W sferze organizacji społecznej postrzegana jest jako wartość nadrzędna i dlatego określana wyłącznie za pomocą cech pozytywnych.

W liście do rodzin *Gratissimam sane* Jan Paweł II pisze, że rodzina jako wspólnota osób jest równocześnie pierwszą ludzką społecznością⁸. Jako pierwsze i podstawowe otoczenie wychowawcze stanowi szczególne miejsce oddziaływań na człowieka. Jest to istotny, często fundamentalny wpływ, gdyż od narodzin aż do śmierci człowiek pozostaje pod wpływem tego, według jakich zasad żyją i w co wierzą jego rodzice oraz inni członkowie rodziny. Środowisko rodzinne oddziałuje na człowieka najdłużej i pozostawia w nim najtrwalsze ślady.

Rodzina nie tylko tworzy środowisko dla jej członków, ale także funkcjonuje w określonym otoczeniu, jest elementem społeczeństwa. Dlatego też zachowanie człowieka może być rozumiane tylko w kontekście środowiska społecznego, w jakim on aktualnie żyje; tylko w kontekście systemu, którego jest częścią⁹. Często podkreśla się, że rodzina jest fundamentem cywilizacji.

⁴ LEVI-STRAUSS, C.: *Rodzina*, w: MENCWEL, A.: (red.), *Antropologia kultury*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1998, s. 300-301.

⁵ Encyklopedia pedagogiczna 1993, s. 696.

⁶ GOGACZ, M.: *Wspólnota i jej odmiany*, „Wiś i Państwo”, 1(1992)16 i n.

⁷ SOKAL, U.: *Wsparcie psychiczne człowieka w rodzinie*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 11(1999)147.

⁸ JAN PAWEŁ II: *List do rodzin „Gratissimam sane”*, Watykan 1994.

⁹ CZABAŁA, J.: *Czynniki leczące w psychoterapii*, PWN, Warszawa 1997, s. 50.

Ogólna teoria systemów

Dla zrozumienia systemowego pojmowania rodziny przydatne będzie wyjaśnienie ogólnej teorii systemów. Systemowy punkt widzenia wywodzi się już od Arystotelesa, który twierdził, że „całość jest czymś więcej niż sumą części”, zaś starożytni Grecy określali kosmos jako pewien zorganizowany i uporządkowany system. Jednakże myślenie systemowe rozwinęło się w latach 60. XX wieku w szczególności dzięki pracom L. von Bertalanffy’ego, twórcy ogólnej teorii systemów¹⁰. Koncepcja austriackiego biologa i filozofa powstała w odpowiedzi na potrzebę zunifikowania wielu dziedzin nauki, wyjaśniając w ten sposób funkcjonowanie zarówno świata przyrody, jak i złożonych układów społecznych. Była to także reakcja na mechanistyczne traktowanie rzeczywistości, zgodnie z którym części określonej całości i relacje zachodzące między nimi można opisać za pomocą praw fizycznych (mechanicznych). Natomiast model organicystyczny (organistyczny) odwołuje się do analogii przyrody i odwzorowuje badaną rzeczywistość jako żywy organizm, który charakteryzuje się przede wszystkim złożonością. Według tej teorii organizacje są przystosowane do radzenia sobie w zmiennych warunkach środowiskowych.

Całościową analizę teorii systemów rozwinął amerykański socjolog Talcott Parsons. Jego koncepcja ujmuje społeczeństwo jako analogię do biochemicznej całości organizmu. Według niego wszelkie zjawiska społeczne mogą być analizowane na płaszczyźnie działania ludzkiego rozumianego jako system. Działanie to przebiega w toku interakcji z innymi ludźmi w otoczeniu przedmiotów fizycznych oraz na gruncie funkcjonujących elementów tradycji kulturalnej, a zwłaszcza norm i wartości¹¹.

Ujęcie systemowe, zwane holistycznym, oznacza rozpatrywanie zdarzeń i faktów jako osadzonych w kontekście pewnych całości, które nie są mechanicznym agregatem części, nie są prostą sumą elementów, lecz czymś więcej; całość zawiera w sobie pewną nową jakość będącą wynikiem wzajemnego oddziaływania elementów. Elementy są węzłami sieci, które przesuwać się wszystkie, skutkiem przesunięcia jednego. Przesunięcia te są czynnymi reakcjami a nie biernymi skutkami. Całości są zintegrowanymi układami o swoistych własnościach i relacjach. Patrzenie systemowe polega na ujmowaniu świata w kategoriach układów zintegrowanych relacji¹². Można zatem mówić o zbiorze pewnych elementów - podsystemów, stanowiących wyodrębnioną z otoczenia względnie autonomiczną całość, które to elementy mają wewnętrzne powiązania i zachodzą pomiędzy nimi sprzężenia.

¹⁰ Najważniejsze prace L. von Bertalanffy’ego: *Das Biologische Weltbild*, Bern 1949; *Problems of General Systems Theory*, „Human Biology” 23(1951); *General Systems Theory*, New York 1968.

¹¹ KŁOSKOWSKA, A.: *Teoria socjologiczna Talcotta Parsonsa*, w: PARSONS, T.: *Struktura społeczna a osobowość*, PWE, Warszawa 1969, s. 7-19.

¹² LASZLO, E.: *Systemowy obraz świata*, Warszawa 1978, s. 40.

Od czasu powstania ogólnej teorii systemów, podejście to jest stosowane dosyć powszechnie w wielu naukach i, jak twierdzi A. Gouldner, stanowi intelektualny fundament teorii funkcjonalnej¹³, zaś zdaniem cytowanego wcześniej T. Parsonsa, orientacja ta jest tak istotna dla nauki, że na wysokich szczeblach teoretycznej ogólności nie może być nauki bez tej idei. Jak się wydaje, o popularności systemowego ujęcia decyduje przede wszystkim całościowość ujęcia przedmiotu badań, jego funkcjonalność oraz charakter teleologiczny. Wiele zatem wskazuje na to, że w teorii systemów współczesna nauka znalazła ważny środek metodologiczny służący wyjaśnianiu złożonych zjawisk i procesów¹⁴.

Istota systemów

Nie ma jednej, ogólnie przyjętej definicji systemu. Najczęściej jest on określany mianem zestawu wzajemnie powiązanych części tworzących całość lub jako zespół elementów współdziałających ze sobą¹⁵. Każdy z elementów systemu powinien działać na rzecz całości, pełnić w tymże jakąś funkcję współprzyczyniającą się do powodzenia układu. W definicjach systemu dominuje pogląd, że jest to zintegrowany układ sprzężonych ze sobą i współdziałających elementów, których łączne funkcjonowanie zapewni ma osiągnięcie zamierzonego celu. To zespolenie elementów stanowi istotę systemu. Należy również brać pod uwagę następujące okoliczności: całość ta jest wewnętrznie zróżnicowana i powiązana, poszczególne jej fragmenty funkcjonują we wzajemnej zależności¹⁶.

Aby ogół elementów tworzył system, niezbędna jest określona struktura i organizacja. Podstawą powstania i trwałości struktury systemu jest jego uporządkowanie, zwane organizacją. To zorganizowanie stanowi tylko taki zespół zjawisk, w którym ich poszczególne cechy powodują funkcjonowanie i rozwój danego zespołu.

Każdy system ma swoje otoczenie, w którym działa i na które oddziałuje. Sam także reaguje na bodźce płynące ze środowiska. Należy jednak zaznaczyć, że system jest pojęciem względnym. Trzeba tę względnosc rozumieć tak, że ten sam układ elementów może być rozpatrywany jako autonomiczny system, ale też w innym przypadku jako część systemu większego. Ponieważ w każdym systemie istnieją grupy elementów, które dają się wyodrębnić w podsystemy, czyli systemy niższego rzędu, te zaś można dalej dzielić na podsystemy podsystemów itd., istnieje podstawa

¹³ GOULDNER, A.: *For Sociology*, Harmondsworth 1973, s. 190.

¹⁴ ŻEBROK, J.: *Kultura a ekonomia*, „Przegląd Powszechny” 10(1991), s. 18.

¹⁵ SIETROW, M. I.: *Zasada systemowości. Pojęcia podstawowe*, w: *Problemy metodologii badań systemowych.*, Warszawa 1973, s. 42.

¹⁶ LEWIN, A.: *System wychowania a twórczość pedagogiczna*, PWN, Warszawa 1983, s. 26-27.

do wprowadzenia hierarchicznej struktury wśród systemów¹⁷. Niekiedy w odniesieniu do systemów społecznych czy biologicznych wprowadza się pojęcie „system wielki”¹⁸.

W podsystemach oraz między nimi zachodzą liczne sprzężenia. Charakterystyka tych sprzężeń i relacji postrzegana w kategoriach związków przyczynowo-skutkowych jest niewystarczająca. Niezbędne jest również wyjaśnianie teleologiczne, gdyż większość systemów wykazuje zachowanie się celowe. Tak więc cały system ma ogólny cel działania, tak samo jak ma go każdy z podsystemów¹⁹. Układ ten jest zbiorem rozlicznych wartości, które dotyczą naczelnego celu systemu, oceny własnej i innych systemów, a także oceny poszczególnych własnych elementów ze względu na role i konkretne zadania wynikające z naczelnego celu danego systemu²⁰. W tym miejscu wyłania się problem struktury, a zwłaszcza hierarchii wartości realizowanych przez system. Złożoność i rozległość tej problematyki jest oczywista. Pozostaje więc ograniczyć się jedynie do ogólnych stwierdzeń, że różne kultury realizują różną, właściwą dla siebie, strukturę i hierarchię wartości w dodatku zmienną w czasie²¹.

Jaki jest więc cel systemu rodzinnego? Można przyjąć, że systemy rodzinne są systemami ukierunkowanymi na wartości. System aksjonormatywny dominujący w danym środowisku decyduje o trwałości, wzroście lub upadku dowolnego podsystemu.

Rodzina jako system

Na bazie koncepcji systemowej zrodziła się teoria, według której funkcjonowanie każdej rodziny może być rozpatrywane w kontekście ogólnych praw rządzących systemami. Rodzina w ujęciu systemowym jest traktowana w kategoriach skomplikowanej struktury, złożonej ze wzajemnie zależnych od siebie grup osób. Składowe te stanowią strukturę systemu, który jest względnie otwarty i dynamiczny, charakterystyczny dla żywych organizmów. W tym kontekście podkreśla się znaczenie holistycznego podejścia do rozumienia zasad funkcjonowania organizmu, który jest w stałej interakcji ze środowiskiem zewnętrznym i wewnętrznym²².

¹⁷ KIERZKOWSKI, Z.: *Elementy informatyki-technika, metody, zastosowania*, Warszawa-Poznań 1976; LAPUNOW A.: *Systemy biologiczne jako systemy wielkie*, w: *Problemy metodologii badań systemowych*, Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, Warszawa 1973, s. 149-180.

¹⁸ LUBAŃSKI, M.: *Informacja-system.*, w: HELLER, M., LUBAŃSKI M., ŚLAGA, SZ.: *Zagadnienia filozoficzne współczesnej nauki. Wstęp do filozofii przyrody*, Warszawa 1980, s. 29.

¹⁹ Ibidem, s. 21.

²⁰ SZTUMSKI, J.: *Metodologiczne problemy systemowej analizy społeczeństwa*, Katowice 1987, s. 13-14.

²¹ ŻEBROK, J.: *Kultura a ekonomia*, op. cit., s. 22.

²² STEPULAK, M. Z.: *Relacyjność systemu rodzinnego*, Roczniki Teologiczne, Tom LIV, zeszyt 10-2007, s. 93-119.

Rodzina jako odrębna i autonomiczna całość jest szczególnym systemem. Można ją traktować jako nowy byt, w którym każda z jednostek wpływa na wszystkich pozostałych członków systemu rodzinnego. Zmiana w jednym elemencie powoduje zmianę w całym systemie. Jest to zatem dynamiczny podmiot składający się ze współzależnych, skoordynowanych elementów (członków rodziny), które oddziałują na siebie bezpośrednio i pośrednio.

Zgodnie z podejściem systemowym, rodzina postrzegana jest jako naturalny układ, w którym zachodzą relacje interpersonalne, zaś elementy tworzące całość wzajemnie na siebie oddziałują, pozostając we względnej równowadze. M. Stepulak pisząc o relacyjności systemu rodzinnego wymienia m.in.: relację, interakcję i komunikację. Zwraca uwagę na koncepcję człowieka w świetle relacji osobowych. Jego zdaniem relacja zakłada istnienie jakiegoś fundamentu, przy czym najbardziej trwałym fundamentem i bazą relacji jest osoba. Całe ludzkie działanie zakłada ciągły kontakt z drugą osobą, a dotyczy to przede wszystkim osób z najbliższej rodziny. Zdarza się, iż w sytuacji nadmiaru relacji człowiek traci z pola widzenia fakt, że przedmiotem jego odniesień jest druga osoba²³.

Interakcja odnosi się do osób i oznacza wzajemne oddziaływanie lub wpływ na siebie dwu osób lub większej ich liczby. Są to interakcje o charakterze społecznym. Ten typ interakcji dotyczy małych grup, w których dostrzega się konsensus i solidarność, wyrażające się w jednoznacznej interpretacji norm działania przez wszystkich członków grupy²⁴.

W przypadku systemowego podejścia do rodziny uwidacznia się też znaczenie wzajemnej komunikacji. Odpowiednie porozumiewanie wydaje się być jednym z najważniejszych obszarów życia rodzinnego. Dobra i skuteczna komunikacja jest podstawowym warunkiem zrozumienia, a co za tym idzie szczęścia rodzinnego. Pozwala uniknąć wielu nieporozumień i konfliktów. Przekaz ustny wymaga istnienia więzi między członkami rodziny. Zależy od wzajemnych interakcji zachodzących między jej członkami, ale pozostaje też pod wpływem czynników zewnętrznych, np. zależy od tradycji kulturowej, aktualnej rzeczywistości społeczno-kulturowej i przemian społeczno-politycznych²⁵. Za istotę funkcjonowania poprawnej komunikacji należy uznać nie tylko fakt, jakim jest tworzenie i wysyłanie treści, ale także jej odbiór.

Z komunikowaniem mamy do czynienia na co dzień, dlatego częstotliwość i sposób przekazywania informacji rzutuje na relacje między poszczególnymi członkami rodziny. Komunikacja rodzinna ma charakter

²³ STEPULAK, M. Z.: *Relacyjność systemu rodzinnego*, Roczniki Teologiczne, Tom LIV, zeszyt 10-2007, s. 93-119.

²⁴ STEPULAK, M. Z.: *Relacyjność systemu rodzinnego*, Roczniki Teologiczne, Tom LIV, zeszyt 10-2007, s. 93-119.

²⁵ SMOLIŃSKA, T.: *Rodzina o sobie. Folklorystyczny aspekt rodzinnej tradycji kulturowej*, Opole 1992, s. 59.

interakcyjny, co oznacza, że zachowanie jej poszczególnych członków stanowi szeroko rozumiany przekaz dla innych. Może to być komunikat zarówno niewerbalny, jak i werbalny. Każda rodzina ma wypracowany swój własny, unikalny sposób porozumiewania się. Nie ma dwóch tak samo komunikujących się systemów rodzinnych.

Rodzina jako wspólnota podstawowa jest jednocześnie społecznością intymną i otwartą²⁶. Działają w niej czynniki dążące do zachowania wewnętrznej równowagi oraz ograniczające wpływy otoczenia zewnętrznego. Siły te są elementem stabilizującym system, który często funkcjonuje w „burzliwych”, niesprzyjających warunkach środowiska zewnętrznego. Jest też społecznością otwartą, gdyż egzystuje w określonej zbiorowości i do życia we wspólnocie przygotowuje. Wymienia też z otoczeniem swoje zasoby. Tak pojmowana rodzina ma swoją strukturę, którą tworzą wyróżniane według rozmaitych kryteriów podsystemy.

Przykładem współistnienia systemów w odniesieniu do rodziny jest teoria kręgów środowiskowych J. Pietera. Kręgi te jako odrębne systemy (podsystemy) są od siebie zależne. Ich siła i zakres oddziaływania na jednostkę jest różna. Rodzina jako najbliższa człowiekowi grupa ma największe i podstawowe znaczenie w procesie jego socjalizacji. W zbiorowościach o silnym oddziaływaniu formuje się tożsamość człowieka, czyli poczucie własnego „ja”. Szersze kręgi środowiskowe tworzą kolejno systemy o malejącym stopniu oddziaływania²⁷. „Cały ten *mikroświat* rodziny wkomponowany jest w integralny całokształt ogólnospołecznych, ekonomicznych i kulturowych procesów danego kraju. Może on być należycie analizowany i rozumiany jedynie w ich kontekście. Podlega wpływom tych procesów, odzwierciedla je będąc odbiciem ich cech, a także wpływa na nie zaznaczając swą podmiotowość. Społecznie ukształtowana rodzina jest też z kolei podłożem wielu wewnątrzrodzinnych zjawisk o psychospołecznym, psychologicznym czy pedagogicznym charakterze”²⁸.

W podejściu systemowym jednostka traktowana jest jako element układu wzajemnych powiązań i interakcji, a jej funkcjonowanie zależy od pozostałych członków rodziny oraz relacji, w jakie wchodzi z nim każda osoba. Dlatego też zmiana, która dokonuje się w jednostce (np. choroba, dłuższy wyjazd), implikuje modyfikacje całego układu. Poprzez współzależności wszystkie osoby wnoszą do systemu rodzinnego elementy własnego środowiska kulturowego, takie jak: postawy, zachowania, wartości, ideały, aspiracje, dążenia. Wszystkie te oddziaływania są wzajemnie sprzężone.

²⁶ MAJKA, J.: *Filozofia społeczna*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 1982, s. 355.

²⁷ PIETER, J.: *Poznawanie środowiska wychowawczego*, „Ossolineum”, Wrocław – Kraków 1960, s. 75.

²⁸ POMYKAŁO, W. (red.): *Encyklopedia pedagogiczna*, Fundacja Innowacja, Warszawa 1993, s. 698.

Relacje małżeńskie, postawy i zachowania rodziców rzutują na więzi pomiędzy pozostałymi członkami rodziny. Wzajemny szacunek, poczucie miłości bądź brak uczuć i konflikty wpływają na atmosferę całego środowiska rodzinnego. Skutkiem niezgody, waśni czy sporów w domu może być np. odsunięcie się dzieci od któregoś z rodziców, osłabienie więzi między rodzicem a dzieckiem lub między ojcem i matką. Sytuacja taka może być też przyczyną różnego rodzaju patologii, schorzeń, dysfunkcji.

Interakcje te mają jeszcze inny wymiar. Wszelkie zmiany w relacjach, każde zwiększenie bądź zmniejszenie składu rodzinnego powodują zmianę położenia pozostałych członków rodziny. Dlatego narodziny dziecka czy śmierć w rodzinie drastycznie zmieniają sytuację rodzinną, zachowania jej członków i wzajemnych relacji.

Wobec powyższych analiz można przyjąć, że rodzina jako system ma swoją strukturę, składa się z elementów powiązanych ze sobą siecią wzajemnych związków; ma swoje normy i zasady oraz cele do których dąży; ma granice zewnętrzne, które oddzielają ją od otoczenia i wewnętrzne pomiędzy poszczególnymi członkami rodziny; postępowanie poszczególnych członków rodziny jest zrozumiałe w kontekście całej rodziny, a zmiana położenia któregoś z członków wpływa na całą rodzinę i odwrotnie; w systemie zachodzą rozmaite interakcje oraz różne formy komunikacji; podstawowym zadaniem systemu rodzinnego jest zapewnienie przetrwania tego systemu²⁹. Rodzina jest systemem zmieniającym się w czasie - rozwija się, ewoluje, przechodzi przez określone etapy. Każdy rozdział życia rodzinnego ma swoje radości i smutki. Szczęście i sukcesy poszczególnych członków rodziny wpływają na pozostałych, natomiast problemy w jednym z podsystemów oddziałują na wszystkie części systemu, zaburzają jego ład jako całości.

Zakończenie

Rodzina powszechnie uznawana jest za pierwsze i najważniejsze środowisko wychowawcze - stanowi kolebkę i najskuteczniejsze narzędzie humanizacji i personalizacji społeczeństwa³⁰. W głównej mierze to rodzina formuje człowieka, jego umiejętności, postawy i zachowania. Środowisko rodzinne jest miejscem tworzenia obrazu rzeczywistości, norm, wartości i reguł. W rodzinie rodzi się osobowość, przekonania o świecie i zasady współżycia. Jest to środowisko, w którym następuje ciągła komunikacja, styczność z konkretnymi wartościami, a co za tym idzie, ustalanie hierarchii

²⁹ SOKAL, U.: *Wsparcie psychiczne człowieka w rodzinie*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 11(1999)147.

³⁰ *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, „Gaudium et spes”, w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1968.

tych wartości³¹. Relacje w rodzinie trzeba zatem rozpatrywać w kategoriach bardziej złożonych niż tylko jako proste łańcuchy przyczynowo-skutkowe. Wydaje się, że systemowe ujęcie rodziny pozwala na pełniejsze zrozumienie jej funkcjonowania i zachodzących procesów.

W większości opracowań podkreśla się, że rodzina jest pierwszą i podstawową komórką społeczną. Jednocześnie podkreśla się jej znaczenie zarówno dla prawidłowego funkcjonowania ogółu społeczeństwa, jak i poszczególnych osób. Skoro zatem przyjmujemy, że jest to naturalna i elementarna częśćka społeczności, to ze względu na swą fundamentalną rolę, powinna być otoczona szczególną ochroną³². Od poprawnej organizacji życia rodzin w dużej mierze zależy pomyślność całych narodów, dlatego za Janem Pawłem II można powtórzyć: „przyszłość ludzkości idzie przez rodzinę!”³³.

Bibliografia

- BORUTKA, T., ŚWIERCZEK, A.: *Rodzina silna Bogiem. Teologiczno-duszpasterska refleksja na temat rodziny*, Instytut Nauk o Rodzinie, Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, Kraków 2013.
- BRAUN-GAŁKOWSKA, M.: *Psychologia domowa*, Olsztyn 1987.
- CZABAŁA, J.: *Czynniki leczące w psychoterapii*, PWN, Warszawa 1997.
- DAHRENDORF, R.: *Teoria konfliktu w społeczeństwie przemysłowym*, w: *Elementy teorii socjologicznych*, (red. DERCZYŃSKI, W., JASIŃSKA-KANIA A., SZACKI J.), Warszawa 1975.
- GOGACZ, M.: *Wspólnota i jej odmiany*, „Wieś i Państwo”, 1(1992)16.
- GOULDNER, A., *For Sociology*, Harmondsworth 1973, s. 190.
- GRIFFIN, R. W.: *Podstawy zarządzania organizacjami*, Warszawa 1996.
- JAN PAWEŁ II: *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio”*.
- JAN PAWEŁ II: *Adhortacja apostolska „Christifideles laici” o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie*, Watykan 1988.
- JAN PAWEŁ II: *List do rodzin „Gratissimam sane”*, Watykan 1994.
- KIERZKOWSKI, Z.: *Elementy informatyki-technika, metody, zastosowania*, Warszawa-Poznań 1976;
- KŁOSKOWSKA, A.: *Teoria socjologiczna Talcotta Parsonsa*, w: PARSONS, T.: *Struktura społeczna a osobowość*, Warszawa 1969.

³¹ ŻEBROK, P.: *Rodzina w systemie społeczno-kulturowym Śląska Cieszyńskiego. Studium teoretyczno-badawcze*, Wydawnictwo „Scriptum”, Kraków 2018, s. 198.

³² ŻEBROKOWA, B.: *Instytucjonalne wspomaganie rodziny - zadania państwowe i samorządowe*, w: *Rozwój pracy socjalno-opiekuńczej*, red. J. Stochmialek, Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie, Cieszyn 2000, s. 93.

³³ *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio”*, 86.

- LAPUNOW A.: *Systemy biologiczne jako systemy wielkie*, w: *Problemy metodologii badań systemowych*, Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, Warszawa 1973.
- LASZLO, E.: *Systemowy obraz świata*, Warszawa 1978.
- LEVI-STRAUSS, C.: *Rodzina*, w: A. Mencwel (red.), *Antropologia kultury*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1998.
- LEWIN, A.: *System wychowania a twórczość pedagogiczna*, PWN, Warszawa 1983.
- LUBAŃSKI, M.: *Informacja-system.*, w: HELLER, M., LUBAŃSKI M., ŚLAGA, SZ.: *Zagadnienia filozoficzne współczesnej nauki. Wstęp do filozofii przyrody*, Warszawa 1980.
- MAJKA, J.: *Filozofia społeczna*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 1982.
- PIETER, J.: *Poznanwanie środowiska wychowawczego*, „Ossolineum”, Wrocław – Kraków 1960.
- POMYKAŁO, W. (red.): *Encyklopedia pedagogiczna*, Fundacja Innowacja, Warszawa 1993.
- REMBOWSKI, J., *Rodzina w świetle psychologii*, Warszawa 1986.
- SIETROW, M. I.: *Zasada systemowości. Pojęcia podstawowe*, w: *Problemy metodologii badań systemowych.*, Warszawa 1973.
- SMOLIŃSKA, T.: *Rodzina o sobie. Folklorystyczny aspekt rodzinnej tradycji kulturowej*, Opole 1992.
- SMYCZYŃSKI T., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2005, s. 1.
- SOKAL, U.: *Wsparcie psychiczne człowieka w rodzinie*, Roczniki Socjologii Rodziny 11(1999)147.
- STEPULAK, M. Z.: *Relacyjność systemu rodzinnego*, Roczniki Teologiczne, Tom LIV, zeszyt 10-2007.
- SZTUMSKI, J.: *Metodologiczne problemy systemowej analizy społeczeństwa*, Katowice 1987.
- VAN DEN BERGHE, P. L.: *Dialectic and Functionalism, Toward a Theoretical Synthesis*, American Sociological Review, 5(1963)695-705.
- VON BERTALANFFY, L., *Das Biologische Weltbild*, Bern 1949.
- VON BERTALANFFY, L., *General Systems Theory*, New York 1968.
- VON BERTALANFFY, L., *Problems of General Systems Theory*, „Human Biology” 23(1951).
- WOŹNIAK, R.: *Dylematy uwarunkowań społecznych w rozwoju społeczności lokalnych*, „Edukacja Humanistyczna” 2(2014)10.
- ŻEBROKOWA, B.: *Instytucjonalne wspomaganie rodziny - zadania państwowe i samorządowe*, w: *Rozwój pracy socjalno-opiekuńczej*, red. STOCHMAŁEK, J.: Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie, Cieszyn 2000.
- ŻEBROK, J.: *Kultura a ekonomia*, „Przegląd Powszechny” 10(1991).

Žebrok, P.:
Vybrané aspekty systémového chápania rodiny

ŽEBROK, P.: *Rodzina w systemie społeczno-kulturowym Śląska Cieszyńskiego. Studium teoretyczno-badawcze*, Wydawnictwo „Scriptum”, Kraków 2018, ISBN 978-83-66084-23-0.